

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 78 (1993)
Heft: 5

Artikel: Baselgia e stadi e l'elecziun da plevons ed uetgs
Autor: Nay, Giusep
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-882627>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 18.10.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Baselgia e stadi e l'elecziun da plevons ed uestgs

Giusep Nay

Bein neginas autras instituziuns han la medema impurtonza en nosssa veta sco la Baselgia ed il stadi, seigi quei d'ina vart l'atgna pleiv ni igl uestgiu e la Baselgia catolica mundiala, da l'autra vart la vischnaunca, il cantun e la confederaziun ed en nies temps era las organisaziuns supra- ed internaziunalas sco l'Uniun europea UE e l'Organisaziun dallas naziuns unidas ONU. Sin ina moda ni l'autra ei mintgin pertuccaus en sia veta da mintgadi pli u meins intensivamein da directives, camonds e prescripziuns davart dil stadi u dalla Baselgia. Meins enconuschenta ei la relaziun dallas instituziuns ecclesiasticas cun quellas statalas e viceversa.

Las duas spadas

Tenor la teoria dallas duas spadas ha Diu repartiù la spada che simbolisescha la pussonza spirituala al papa e quella che simbolisescha la pussonza mundana agl imperatur. All'entschatta denton pretendeva igl imperatur - Carli il Grond - ch'el hagi survegniu omisduas spadas da Diu ed el detti vinavon mo quella spirituala al papa. Pli tard ha il papa fatg valer che las duas spadas seigien vegnidas surdadas ad el dalla divina provedientscha ed el empresti sulettamein la spada dalla pussonza profana agl imperatur. Cun quella predominonza che mintga vart fageva valer, vulevan schibein igl imperatur sco era il papa haver il dretg da controllar il diever da l'autra spada e d'intervegnir el seracass. Aschia saveva igl imperatur dismetter il papa ed il papa igl imperatur.

Ils concordats da Worms e Vienna

Ils uestgs - che eran buca mo suprems pasturs dallas olmas, mobein era precisc cun pussonza profana - vegnevan elegi e nominai sulettamein da retgs ed impera-

turs. Il papa pretendeva denton quels dretgs per el. El concordat da Worms (1122) - in cuntract denter papa ed imperatur - ha igl imperatur fatg in cumpromiss e concediu a clerus e pievel l'elecziun canonica libra dils uestgs. Salvau ha el denton siu dretg da surdar agl uestg il scepter sco simbol dalla pussonza en fatgs profans, ferton ch'el obteneva dil papa ani e stab e cun quei la pussonza ecclesiastica.

Essend ch'ils papas fagevan valer pli e pli lur dretgs da nominar sulets ils uestgs, han papa ed imperatur stuiu reglar daniev l'elecziun dils uestgs el concordat da Vienna (1448). Cun quei cuntract ei vegniu introduciu il dretg liber dils capetels catedrals d'eleger igl uestg cun la nominaziun subsequenta entras il papa. Sebasond sil concordat da Worms fageva igl imperatur denton valer vinavon siu dretg d'approbaziun.

Ils uestgs egl Imperi roman-tudestg ed a Cuera ein vegni elegi duront plirs tschentanners tenor quei cuntract. Suenten la fin da quei imperi han quels concordats en scadin cass giu in'influenza indirecta sin l'installaziun dils uestgs da Cuera.

Stadi e Baselia en nies temps

Tochen el 19avel e lunsch viaden en nies tschentanner ei la relaziun denter il stat e la Baselia stada caracterisada dalla veglia antinomia. Il stadi pretendeva la supremazia sur dalla Baselia (Staatskirchentum) e la Baselia pretendeva d'esser ina societas perfecta surordinada al stat - duas posiziuns extremamein cuntra-stontas.

Oz san ins dir che quellas posiziuns seigien surmontadas dad omisduas varts. La Baselia vesa sesezza sco ina realitad complexa che crescha ord elements humans e divins ed il secund concil vatican ha remarcau la differenza *qualitativa* denter il stadi e la Baselia. La discussiun davart la surordinaziun d'ina «pussonza» sur l'otra ei cun quei daventada danvonz. Il stadi garantisce oz la libertad dalla religiun en in senn pli vast che antruras ed ils cunfins denter l'autonomia dalla Baselia e la cumpetenza statale vegnan tratgs cun tut il risguard necessari per quei che la Baselia considerescha e viva sco cuntegn dalla cardientscha. Leu nua ch'il stadi renconuscha alla Baselia in status da dretg public, vegn el denton a far valer empau dapli si'atgna cumpetenza; mo era cheu buca senza respectar la libertad dalla religiun. Era quella relaziun moderna denter stadi e Baselia - che corrisponda en sesez al vegl principi dils cantuns catolics d'ina Baselia libra el stadi liber - ei buca libra da tensiuns.

Tensiuns sa ei dar leu nua ch'il stadi - el stat democratic vul quei dir il pievel soveran - dat alla elecziun dil plevon e digl uestg ina tala impurtonza che quei act e quels uffecis ein *era* d'interess public (statal), ferton che la Baselia considerescha quellas elecziuns da principi sco sia domena interna.

Ragischs historicas dil dretg grischun

Il vegl dretg dallas pleivs d'eleger il plevon

Las pleivs - el senn da vischnaucas da pleiv (Kirchgemeinde) e buca en quel ecclesiastic u canonic - han survegniu il dretg d'eleger lur plevon gia fetg baul, per lu presentar lur elecziun agl uestg per la nominaziun. Gia el 15avel tschentaner, pia avon la reformaziun, administravan las pleivs autonomamein ils beins dalla Baselgia e procuravan per il manteniment da baselgias e capluttas. Quella tradiziun d'ina relaziun denter stadi e Baselgia sco partenaris equals e mintgin cun cumpe-tenzas egl agen sectur - la vischnaunca da pleiv era responsabla pils beins profans ed il plevon pils beins spirituals - ei da gronda muntada per capir l'impurtonza dil dretg d'elecziun da plevons ed uestgs. Da principi setracta ei tier omisduus cass dil medem. Sch'il dretg d'eleger igl uestg vegn contestaus sa quei esser consequen-tamein era in prighel per il dretg correspondent d'eleger il plevon. Snegar dil tuttafatg tals dretgs munta che la relaziun da partenari denter stadi e Baselgia ch'ei carschida historicamein vegni contestada.

Artechels da Glion

L'autonomia dallas pleivs e lur dretg d'eleger il plevon ein buca pér il fretg dils artechels da Glion da 1524 e 1526, mobein ein mo vegni consolidai da quellas empremas prescripziuns statalas dil Grischun che regleschan la relaziun denter stadi e Baselgia. Ils artechels da Glion han medemamein francau il dretg dil capetelatedral da Cuera d'eleger igl uestg, quei sin basa dil dretg dallas Treis Ligias e dils concordats da Worms e Vienna. Cun stipular ina elecziun digl uestg mo «mit Rat» dalla Ligia dalla Casa da Diu e cun pretender in engirament digl uestg (1541) ein ils artechels da Glion denton i pli lunsch ch'ils dus concordats numnai. Il medem vala per la pretensiun da pli tard ch'igl uestg da Cuera stoppi esser in Grischun.

Constituziun cantunala

A caschun dalla revisiun dalla constituziun cantunala dil Grischun da 1880 eis ei setractau da decider tgei prescripziuns dils artechels da Glion mantener. Il dretg dallas pleivs d'eleger e da relaschar il plevon ei vegnius integraus expressivamein egl art.11 ch'ei aunc oz en vigur. Il dretg dil capetelatedral d'eleger igl uestg e la survigilonza dallas claustras - omisduas damondas pertuccond mo ina confessiun - han ins buca vuliu fixar aschi explicitamein. Dils protocols dil Cussegl grond resortescha la voluntad da confirmar il dretg dil capetelatedral d'eleger igl uestg denton claramein. Succediu ei quei cun stipular in «dretg da survigilonza supre-ma» egl art.11 da nossa constituziun cantunala e cun resalvar la pusseivladad da prender mesiras en cass che las Baselgias cunterfagessen als dretgs dil stadi.

En concordanza cul concil

Sin fundament da quei ston ins concluder ch'il cantun Grischun fa valer cun dretg ch'igl uestg da Cuera stoppi vegnir elegius dil capetelatedral. Dapli sa il cantun denton buca pretender en vesta alla capientscha hodierna dalla relaziun denter stadi e Baselia e cunzun dalla libertad dalla religiun che vegn garantida dalla constituziun federala e cantunala.

La prescripziun dalla constituziun cantunala cunterdi cun quei denton buca al dretg canonic. Era tenor il dretg dalla Baselia ha il capetelatedral da Cuera nundispiteivlamein il dretg d'eleger igl uestg. Cugl art.11 dalla constituziun cantunala obtegn quei dretg sulettamein ina ulteriura basa el dretg statal, sco quei succeda dil reminent era gia el dretg public internaziunal culs concordats da Worms e Vienna ni el dretg d'isonza correspondent. Aschilunsch ch'il cantun ha buca l'intenziun d'influenzar l'elecziun cunterdi e cunterfa il dretg ch'el fa valer - in dretg sulettamein en favur dil capetelatedral - buca al fervent giavisch dil davos concil, ch'ils stadis dueigien desister da lur dretgs «d'eleger, da nominar, da proponer e da numnar uestgs». Tals dretgs fa il cantun Grischun buca valer. El vul sulettamein garantir il dretg d'elecziun dil capetelatedral, in dretg che era la Baselia accordescha a quel egl uestgiu da Cuera.

El niev Codex iuris canonici da 1983 (can. 377 1) vegn la nominaziun libra d'in uestg entras il papa plinavon tractada egualmein alla confirmaziun d'in uestg elegius sin fundament d'in dretg respectiv. L'elecziun digl uestg entras il capetelatedral vala cheutras buca pli sco excepziun e concessiun, mobein stat sil medem pei sco la nominaziun fatga sulettamein dil papa.

Respect per la tradiziun era egl avegnir

Sco ei para ein ins, schibein a Ruma sco a Cuera, cunscients dallas profundas ragischs historicas dils dretgs grischuns - e d'auters cantuns svizzers - bein particulars enteifer la Baselia catolica mundiala. Il dretg dil capetelatedral da Cuera d'eleger igl uestg ei aunc vegnius confirmaus dil papa igl onn 1948 cul decret Etsi salva, modificond sulettamein la procedura dall'elecziun. Il dretg dallas pleivs d'eleger lur plevon ei vegnius confirmaus ed extendius sin tut las pleivs dil cantun Grischun aunc 1984 en ina cunvegnientscha denter Monsignor uestg Gion Vonderach e la Baselia cantunala catolica dil Grischun. Stadi e Baselia ein pia s'entelgi duront tschantaners davart quels dretgs. Ei fuss perquei buca capeivel sche quei savess buca continuar era el futur.

Cun la tenuta recenta digl Ordinariat episcopal enviers las vischnauncas da pleiv e la Baselia cantunala (corpus catholicum), dat quel d'entelgir che quellas instituziuns hagien negin dretg d'existenza pli; las taglias baselia seigien da surdar directamein agl uestg per administraziun e distribuziun. Ina tala tenuta sbetta tut la tradiziun historica ed impedescha ina soluziun. Era tals che mettan ils uffecis da

plevon ni uestg sil medem nivel sco las scharshas en uniuns privatas, survesan igl essenzial dalla relaziun denter stadi e Baselgia e pledeschan cheutras per ina separaziun totala dalla Baselgia e dil stat. Nossas Baselgias ed ils impurtonts uffecis enteifer quellas ein en nies stadi secularisau - denton tuttina aunc cristian - da grond interess public, il qual stat agl origin dils dretgs reclamai. Quei duess la Baselgia catolica beneventar e honorar enstagl da cumbatter, malgrad las liungas experiencias positivas fatgas el vargau. Las tractativas che las Regenzas dils cantuns digl uestgiu da Cuera han instradau per reglar las damondas en in concordat, ein en scadin cass meglieras ch'ina carplina giuridica perpetna. La pasch generala e giuridica stuess esser in bein da gronda impurtonza era enteifer nossa Baselgia catolica. ¹⁾

